

С. М. Петькун,
к. філос. н., доцент завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0703-169X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.19.143

ЗАКОРДОННІ ТРЕНДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЦИФРОВИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДЛЯ ЄВРОПИ— ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

S. Petkun,
PhD in Philosophy, Associate Professor, Head of the Department of Public Management and Administration,
State University of Information and Communication Technologies

ABROAD TRENDS IN THE IMPLEMENTATION OF SOCIAL SECURITY: THE DIGITAL AGENDA FOR EUROPE — EXPERIENCE FOR UKRAINE

В Україні швидкими темпами розвивається система надання публічних е-послуг та електронної ідентифікації, розпочато процес оптимізації електронних реєстрів даних), що надало значного поштовху для більш ефективної соціальної безпеки громадян.

У статті доведено, що Україні вдалося досягти поступу в наближенні законодавства до відповідних європейських норм. Зокрема, 16 грудня 2021 р. набув чинності Закон "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектру та надання послуг поштового зв'язку". Це, по-перше, дало можливість розпочати реформу регулювання сфери електронних комунікацій відповідно до зобов'язань Угоди про асоціацію і відповідних директив ЄС. По-друге, ЄК ухвалила рішення, що уповноважує національний регуляторний орган України, відповідальний за електронні комунікації, брати участь у регулюючому агентстві телекомунікацій ЄС (BEREC). По-третє, згаданий Закон сприяє наближенню України до е-комунікаційних стандартів ЄС, особливо у сфері роумінгу та регулювання ринку.

Основними завданнями для України є гармонізація цифрових ринків з ЄС та країнами Східного партнерства, що надасть можливість забезпечення вільного транскордонного потоку інформації; конфіденційність, доступність, якість та захищеність даних; кібербезпека, гарантії захисту прав споживачів е-торгівлі та електронних послуг, захист персональних даних.

Європейський Союз допомагає забезпечити в умовах війни стабільність і розвиток українського Інтернет-сектору як шляхом зміцнення партнерства у сфері цифровізації, так і через розвиток співробітництва у сфері безпеки — здійснення цільових акцій і заходів з посилення кіберзахисту України.

Все це дасть можливість для успішної реалізації цифрових трансформацій допоможуть досягти результатів, які б допомогли зменшити цифровий розрив всередині та між державами-членами ЄС і України та побудувати успішний, цифровий ринок, який ще більше вплине на запровадження ефективної, гнучкої соціальної безпеки.

In Ukraine, the system of providing public e-services and electronic identification is developing at a rapid pace, the process of optimizing electronic data registers has begun), which has given a significant impetus to more effective social security of citizens.

The article proves that Ukraine managed to achieve progress in bringing its legislation closer to the relevant European standards. In particular, December 16, 2021. the Law "On the National Commission Carrying Out Stateregulation in the fields of electronic communications, radio frequency spectrum and provision of postal services".

This, firstly, made it possible to start the reform of the regulation of the field of electronic communications in accordance with the obligations of the Association Agreement and relevant EU directives. Second, the EC passed a decision authorizing Ukraine's national regulatory authority responsible for electronic communications to participate in the EU Telecommunications Regulatory Agency (BEREC). Thirdly, the aforementioned Law contributes to the approximation of Ukraine to EU e-communication standards, especially in the field of roaming and market regulation.

The main tasks for Ukraine are the harmonization of digital markets with the EU and Eastern Partnership countries, which will provide an opportunity to ensure the free cross-border flow of information; confidentiality, availability, quality and security of data; cyber security, guarantees of protection of the rights of consumers of e-commerce and electronic services, protection of personal data.

The European Union is helping to ensure the stability and development of the Ukrainian Internet sector in the conditions of war, both by strengthening partnerships in the field of digitalization, and through the development of cooperation in the field of security – the implementation of targeted actions and measures to strengthen Ukraine's cyber defense.

All this will provide an opportunity for the successful implementation of digital transformations, help to achieve results that would help to reduce the digital gap within and between EU member states and Ukraine and build a successful, digital market that will further influence the introduction of effective, flexible social security.

Ключові слова: Європейський Союз, Стратегія "Європа 2020", "Цифровий порядок денний для Європи", соціальна безпека, цифровізація.

Key words: European Union, Europe 2020 Strategy, Digital Agenda for Europe, social security, digitalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап, в цей непростий час, розвитку України характеризується активізацією впровадження цифрових технологій у всі сферисупільного життя. Нині все більшої актуальності набуває проблема цифровізації, яка характеризується запровадження новітніх цифрових технологій. Саме це актуалізує завдання з вивчення та аналізу різних аспектів становлення цифровізації у запровадженні соціальної безпеки в Україні, основних тенденцій та перспектив розвитку її на шляху євроінтеграції.

5 вересня 2022 року Європейська Комісія підписала угоду про приєднання України до програми "Цифрова Європа" (Digital Europe Programme) як асоційованої країни. Це надало суттєвий поштовх у запровадженні соціальної безпеки у сферіцифровізаціїв сучасномужитті, від освіти та робочихмісць до системи соціального забезпечення та впливу на систему державного/публічного управління.

Досвід зарубіжних країн в забезпеченні розвитку соціальної безпеки для України на часі та дуже корисний.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато зарубіжних вчених зробили вагомий внесок у дослідження основних проблем процесу цифровізації. Теоретичні та практичні дослідження знаходять своє відображення у працях таких науковців як Н. Негропонте, С. Бранд, Д. Тапскотт, Е. Вільямс, Д. Сміт, Дж. Ліклайдер, К. Мюллер, М. Карлберг, Л. Соліто L. та інших.

Проблеми цифровізації публічного управління, запровадження інформаційно-комунікативних технологій у систему управління, аналізу зарубіжного досвіду запровадження цифрових технологій в соціальну безпеку аналізують такі українські науковці, як Н. Васильєва, О. Грішков, Г. Дмитренко, В. Дрешпак, Н. Грицьак, О. Карпенко, В. Куйбіда, І. Лопушинський, І. Макарова, В. Наместнік, Н. Обушна, М. Павлов, Л. Прудіус, Г. Почепцов, О. Руденко, О. Тищенко, С. Хаджирадева. Водночас системних досліджень міжнародного досвіду впровадження цифровізації в систему соціальної безпеки та використання цього досвіду для України край недостатньо. Саме дослідженню цієї важливої проблеми і присвячена ця стаття.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є аналіз закордонного досвіду впровадження цифровізації в систему соціальної безпеки держави, громадянського суспільства, громадянина та обґрунтування такого досвіду для України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основи цифрових трансформацій у ЄС були сформовані у 2010 році у Стратегії "Європа 2020" [1], а також у Цифровому порядку денному для Європи (A Digital Agenda for Europe) [2], де були визначені напрямки цифрового розвитку ЄС до 2020 року. Комюніке 2010 року від Європейської Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному та соціаль-

ному комітету та Комітету регіонів, в якому викладений Цифровий порядок денний для Європи стало важливим та необхідним кроком для забезпечення стійких економічних і соціальних переваг країнам ЄС від запровадження єдиного цифрового ринку, надання доступних цифрових послуг для громадян та державних інституцій на основі швидкого і надшвидкого інтернету і сумісних додатків.

Подальші цифрові трансформації у ЄС відбувались відповідно до прийнятих: Цифрової стратегії Європейської Комісії: Комісія в цифровому форматі, орієнтована на користувачів та орієнтована на дані (European Commission Digital Strategy: digitally transformed, user-focused and data-driven Commission), Стратегії єдиного цифрового ринку для Європи (A Digital Single Market Strategy for Europe), Формування цифрового майбутнього Європи (Shaping Europe's Digital Future), Білої книги з штучного інтелекту.

Важливим кроком стало впровадження Плану дій з цифрової освіти (Digital Education Action Plan), а також Стратегії взаємодії урядів ЄС (EU government interoperability strategy) [3], Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade) [4] та ін.

Програма "Цифрова Європа" (2021—2027) спрямована на розвиток провідних цифрових навичок, упровадження цифрових технологій на підприємствах, розбудову цифрової інфраструктури, а також на ще більшу доступність цифрових послуг для громадян та державних інституцій країн Європейського Союзу та асоційованих до Програми країн.

Програма "Цифрова Європа" охоплює п'ять конкретних цілей: (1) високопродуктивні обчислення, (2) штучний інтелект, (3) кібербезпека та довіра, (4) передові навички в цифровій галузі та (5) забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці та суспільстві.

Останній аспект в Програмі "Цифрова Європа" стосується важливого напрямку у забезпечення соціальної безпеки держави і громадянина, а саме: оцифрування державних послуг. У 2020 році 64 % Інтернет-користувачі взаємодіяли з державними установами онлайн, порівняно з 58 % у 2015 році. Доступність державних послуг в Інтернеті постійно зростала протягом останнього десятиліття та значно прискорилося під час пандемії COVID-19.

Державне управління та надання послуг у сферах, що становлять суспільний інтерес, підтримуються задля того, щоб державний сектор і такі галузі, як охорона здоров'я, освіта, транспорт, культурний і творчий сектори, мали змогу задіяти й отримати доступ до найсучасніших цифрових технологій. Пандемія коронавірусу, війна, яку веде Україна з російським агресором довела переваги диджиталізації у нашому повсякденному житті, як і те, що європейський людиноцентричний цифровий перехід є правильним шляхом вперед. Даний перехід є основою, на яку спираються чотири стовпи Цифрового десятиліття Європи:

- розширення прав та можливостей громадян завдяки цифровим навичкам;
- диджиталізація бізнесу;

- диджиталізація державних послуг;
- зміцнення цифрової інфраструктури;

Політик ацифровізації повинна надавати можливості особам та бізнесу рухатися до орієнтованого на людину, сталого та більш процвітаючого майбутнього. Головними елементами цифрового переходу є захист прав людини, демократія та верховенство права.

Першими чотирма робочими програмами, що впроваджують цифровізацію, стали:

- DIGITAL Europe Work Programme 2021—2022 [5].
- DIGITAL Europe — EDIH Work Programme 2021-2023 specifically dedicated [6]
- DIGITAL Europe — Cybersecurity Work Programme 2021-2022 [7]
- DIGITAL EUROPE — High Performance Computing [8].

Напрямок Програми Digital Work Programme спрямована на цифрову трансформацію державних послуг — підвищення ефективності обслуговування громадянина, зручність послуг для європейських компаній і громадян і доступність публічних даних — шляхом створення запровадження ефективної соціальної безпеки, а саме: створення ефективних і сумісних цифрових публічних послуг, формування довіри до цифрової трансформації, подальша підтримка досконалості освітніх і навчальних закладів ЄС у цифрових сферах, покращення спроможності виховувати та залучати цифрові таланти за допомогою спеціалізованих магістерських програм з передових цифрових технологій, а також збільшення кількості учнів для продовження цифрових досліджень і їх подальшої кар'єри; подальше інвестування у впровадження блокчейну в Європі та ін.

Цифровий порядок денний для Європи передбачає створення єдиного цифрового ринку ЄС (ЄЦР). Це означає розширення можливостей та залучення до нього кожного громадянина, посилення потенціалу кожного бізнесу та вирішення глобальних суспільних викликів.

Стратегію ЄЦР ЄС ухвалено у 2015 році, вона побудована на трьох стовпах:

1. Покращений доступ для споживачів та підприємств до товарів та послуг через Інтернет в Європі — це вимагає, зокрема, усунення ключових відмінностей між онлайн та офлайн послугами та подолання бар'єрів для трансграничної онлайн комерційної діяльності.
2. Створення належних умов для розвитку цифрових мереж та послуг — це вимагає підтримуваних високошвидкісної, надійної інфраструктури та контент-послуг.
3. Максимізація потенціалу зростання європейської цифрової економіки — це вимагає інвестицій в інфраструктуру ІКТ та нові технології, такі як хмарні обчислення чи великі дані, належної цифрової інклюзивності та навичок, а також досліджень та інновацій, спрямованих на підвищення індустріальної конкуренції, покращення соціальної безпеки громадянам [9].

Зважаючи на величезні зміни, спричинені пандемією коронавірусу, відповідно з усвідомленням потреби у прискорених заходах, ЄС нещодавно запустив у дію декілька нових планів. Один з них — "Цифровий компас 2030" (2030 Digital Compass), який ставить за мету, щоб до 2030 року всі ключові державні послуги для грома-

дзя і бізнесу повністю надавались он-лайн, у т. ч. широкий діапазон послуг від навчання, покупки автомобіля до відкриття бізнесу. Цифрова трансформація також має забезпечити роботу сучасних та ефективних систем правосуддя відповідно до принципу — "те, що є незаконним офлайн, також є незаконним в Інтернеті" [4]

Більш того, "Цифровий компас 2030" визначає конкретні строки реалізації амбіцій ЄС у сфері цифровізації до 2030 року. Володіти ними мають щонайменше 80% населення. Держави учасниці мають на власний розсуд реалізувати цілі за фінансової підтримки від ЄС.

Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade) [10], визначає основні пріоритетні напрями, а саме:

1. Розвиток цифрових компетентностей та підготовка висококваліфікованих працівників в галузі цифрових технологій.

2. Створення та підтримання безпечних, ефективних та стійких цифрових інфраструктур.

3. Забезпечення умов цифрової трансформації бізнесу. До 2030 року три з чотирьох компаній повинні використовувати послуги хмарних обчислень, великі дані та штучний інтелект; більше 90% малих та середніх підприємств повинні досягти принаймні базового рівня цифрової інтенсивності.

4. Оцифрування державних послуг. До 2030 року всі ключові державні послуги мають бути доступні в Інтернеті; усі громадяни матимуть доступ до своєї електронної медичної документації; 80% громадян повинні використовувати рішення цифрової ідентифікації [10].

У січні 2022 року Європейська Комісія внесла проєкт Декларація Цифрових Прав та Принципів Цифрового Десятиліття [11]. Дана пропозиція відповідає низці основних законодавчих актів ЄС, які будують безпечніший та вільніший цифровий простір у Європі та поза її межами, і які прагнуть захистити основоположні права і дані громадян. Декларація також повинна керувати політиками при обмірковуванні свого бачення цифрової трансформації та формування ефективної соціальної безпеки людини, а саме:

— поставити людей у центр цифрової трансформації;

— підтримка солідарності та інклюзії через зв'язок, цифрову освіту, навчання та навички;

— чесні та справедливі умови праці;

— доступ до цифрових державних послуг онлайн;

— підтвердження важливості свободи вибору у взаємодії з алгоритмами та системами штучного інтелекту та в справедливому цифровому середовищі;

— сприяння участі в цифровому публічному просторі;

— підвищення безпеки, захисту та розширення можливостей у цифровому середовищі, зокрема для дітей та молоді, забезпечуючи при цьому конфіденційність та індивідуальний контроль над даними.

Більш того, в Декларації запроваджується право на освіту, професійну підготовку та навчання протягом усього життя та мати можливість здобувати всі базові та розширені цифрові навички. Ми зобов'язуємося, наголошується в Декларації:

а. просування високоякісної цифрової освіти та навчання, в тому числі з метою подолання цифрового гендерного розриву;

б. підтримка зусиль, які дозволяють усім учням і вчителям набувати та ділитися необхідними цифровими навичками та компетенціями, включаючи медіаграмотність і критичне мислення, щоб брати активну участь в економіці, суспільстві та в демократичних процесах;

в. сприяння та підтримка зусиль щодо оснащення всіх освітніх та навчальних закладів цифровим зв'язком, інфраструктурою та інструментами;

г. надання кожному можливості пристосуватися до змін, викликаних цифровізацією роботи, шляхом підвищення кваліфікації та перекваліфікації. [11].

Ще у 1990 році Генеральна Асамблея ООН резолюцією No 45/106 визначила 1 жовтня як Міжнародний день осіб старшого віку (UNIDOP). Опанування цифрової грамотності стало ключовим компонентом для всіх протягом усієї тривалості життя, інакше складно повноцінно долучитися до суспільного життя. Цетакож актуально для старших поколінь.

З гаслом "Цифрова рівність для всіх" як головною темою відзначення цієї дати у 2021 році, поява цього дня у календарі є відображенням потреби в доступі до цифрового світу та значущій участі у ньому для всіх людей, а особливо для старшого покоління.

Згідно висновків робочої групи ЄЕК ООН з питань старіння (2021), вимагаються заходи для виконання таких завдань:

— Забезпечити рівний доступ до товарів та послуг із залученням цифрових технологій через участь в ініціативах з розробки інфраструктури та політики, які полегшують доступ до онлайн-послуг, як-то "держава у смартфоні", електронний банкінг, електронна торгівля, електронне навчання та дистанційні медичні послуги, та роблять їх дружніми до користувача, підтримуючи при цьому офлайн-доступ до них.

— Підвищити рівень цифрової грамотності з метою зменшення розриву у здобутті цифрових навичок шляхом забезпечення навчання з безпечної й захищеної навігації цифровими середовищами, включно з можливостями навчання різних поколінь та обміну знанням.

— Використати потенціал цифрових технологій для активного і здорового старіння, добробуту й розширення прав і можливостей людей старшого віку, зокрема шляхом цифрової комунікації для зменшення почуття самотності й соціальної ізоляції, а цифрових технологій, які можуть сприяти можливостям незалежного життя у старшому віці.

— Забезпечити захист прав осіб старшого віку в цифровій епосі через створення етичних, прозорих та безпечних цифрових середовищ та послуг за допомогою політик, які захищають гідність, автономність та приватне життя, а також вимагають вільної та інформованої згоди на використання цифрових технологій [12].

Україна, незважаючи на складне соціально-економічне і політичне становище, війни з росією 5 вересня 2022 року Європейська Комісія підписала угоду про приєднання України до програми "Цифрова Європа" (Digital Europe Programme) як асоційованої країни. Digital Europe Programme — програма, комплементарна до програми "Горизонт Європа", — розпочалася

2021 року і триватиме до 2027. Вона спрямована на забезпечення цифровими технологіями підприємств, громадян і державних адміністрацій.

Україна визначила цифрову трансформацію як пріоритетну політику, що вже відзначено нещодавніми визнаннями серед європейської експертної спільноти успіхами у впровадженні систем "ProZorro", "Дія", "Держава в смартфоні", "e-Health" та ін, у запровадженні мобільного покриття 4G та запуску електронних соціальних послуг у державному та приватному секторах.

Міністерством цифрової трансформації розроблено та виставлено на обговорення проект Національної стратегії розвитку широкосмугового доступу до Інтернету. Цьому передувало проведення досліджень щодо покриття та швидкості Інтернету (зокрема через запуск сайту для вимірювання швидкості ШСД), а також підписання ряду меморандумів про співпрацю Мінцифри та ІТ-компаній для реалізації проектів з розвитку фіксованих і мобільних систем зв'язку.

В Україні швидкими темпами розвивається система надання публічних е-послуг та електронної ідентифікації (в т.ч.: створено портал державних послуг "Дія" під егідою профільного міністерства, запущено Інтегровану систему електронної ідентифікації, системно впроваджується технологія SmartID, розпочато процес оптимізації електронних реєстрів даних), що надало значного поштовху для більш ефективної соціальної безпеки громадян.

Основними завданнями для України при гармонізації цифрових ринків з ЄС та країнами Східного партнерства є: забезпечення вільного транскордонного потоку інформації; конфіденційність, доступність, якість та захищеність даних; кібербезпека, гарантії захисту прав споживачів е-торгівлі та електронних послуг, захист персональних даних.

Останнім часом Україні вдалося досягти поступу в наближенні законодавства до відповідних європейських норм. Зокрема, 16 грудня 2021 р. набув чинності Закон "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектру та надання послуг поштового зв'язку" [13]. Це, по-перше, дало можливість розпочати реформу регулювання сфери електронних комунікацій відповідно до зобов'язань Угоди про асоціацію і відповідних директив ЄС. По-друге, ЄК ухвалила рішення, що уповноважує національний регуляторний орган України, відповідальний за електронні комунікації, брати участь у регулюючому агентстві телекомунікацій ЄС (BEREC). По-третє, згаданий Закон сприяє наближенню України до е-комунікаційних стандартів ЄС, особливо у сфері роумінгу та регулювання ринку.

До недоліків діяльності Міністерства цифрової трансформації України у сфері цифрового розвитку країни експерти відносять: брак офіційно прийнятих стратегічних документів по різних напрямкам розвитку національного цифрового ринку та загальної стратегії цифрового розвитку, що негативно впливає на системність діяльності уряду у здійсненні цифрових трансформацій; недостатня увага до сфер захисту персональних даних, електронної торгівлі та послуг [14, с. 13].

Експерти також визнавали, що процес приєднання України до Цифрового порядку денного для Європи

мають певні перешкоди: наявність значних прогалин в географії покриття території України можливостями доступу до мережі Інтернет, необхідність посилення активності у розвитку цифрових навичок всіх категорій громадян та секторів економіки, затягування прийняття Закону України "Про електронні комунікації", брак офіційно затверджених стратегічних документів у сфері цифрового розвитку, прогалини в системі кібербезпеки та захисту персональних даних у мережі Інтернет, низьку якість досліджень в системі вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів, недостатню підтримку цифрової трансформації бізнесу, брак механізмів комунікації та зворотного зв'язку із фаховою спільнотою та стейкхолдерами [13, с. 9]. Уряду бракує інституцій, спроможних оцінювати і аналізувати наслідки державної політики і готових надавати на цій підставі обґрунтовані пропозиції щодо її зміни. Йдеться про неналежну ефективність системи державних органів, недосконалість захисту прав і свобод людини, повільні темпи реформ в окремих сферах, а також проблеми судової реформи і боротьби з корупцією.

Але за останній час вирішені цих проблем є певні зрушення. Протягом 2020 року була створена одна з найбільш важливих передумов для синхронізації роботи органів виконавчої влади в процесі цифрової трансформації України — у всіх міністерствах були призначені заступники міністрів з питань цифрового розвитку (CDTO), на яких покладено відповідальність у просуванні цифровізації конкретних галузей та сфер. Крім того розпочато процес призначення заступників керівників регіональних та місцевих органів влади з питань цифровізації, які будуть забезпечувати пряму комунікацію з профільним міністерством.

ВИСНОВКИ

Треба констатувати, що Україна здійснила ряд важливих кроків щодо приєднання до Цифрового порядку денного для Європи: (а) вдалося досягти поступу в наближенні законодавства до європейських норм щодо державного регулювання у сферах електронних комунікацій; (б) зроблені важливі кроки до взаємного визнання електронних довірчих послуг з ЄС; (в) у рамках проекту EU4DigitalUA починається розробка Єдиної державної електронної системи дозвільних документів e-Permit, яка цифровізує процедури ліцензування та надання дозволів. ЄС сприяє процесам цифровізації в Україні, зокрема, через запровадження проекту технічної допомоги ЄС "Підтримка цифрової політики України" і в рамках Програми DigitalEurope, яка є частиною "цифрового безвізу" з ЄС. Брюссель допомагає забезпечити в умовах війни стабільність і розвиток українського Інтернет-сектору як шляхом зміцнення партнерства у сфері цифровізації, так і через розвиток співробітництва у сфері безпеки — здійснення цільових акцій і заходів з посилення кіберзахисту України.

Все це дасть можливість для успішної реалізації цифрових трансформацій допоможуть досягти результатів, які б допомогли зменшити цифровий розрив всередині та між державами-членами ЄС і України та побу-

дувати успішний, цифровий ринок, який ще більше вплине на запровадження ефективної, гнучкої соціальної безпеки.

Література

1. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/>
2. A Digital Agenda for Europe. URL: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>.
3. Shaping Europe's digital future. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_3.pdf.
4. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf.
5. DIGITAL Europe Work Programme 2021-2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/node/10194/printable/pdf>
6. DIGITAL Europe — EDIH Work Programme 2021-2023 URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-europe-programmes-multiannual-work-programme-european-digital-innovation-hubs-2021-2023>
7. DIGITAL Europe — Cyber security Work Programme 2021—2022. URL: <https://www.ffg.at/europa/digital/calls>
8. DIGITAL EUROPE — High Performance Computing. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/high-performance-computing>
9. Цифрова програма для Європи. URL: <https://eufordigital.eu/uk/library/a-digital-agenda-for-europe/>.
10. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade (2021). URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf.
11. Європейська декларація про Цифрові Права та Принципи Цифрового Десятиліття. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/european-declaration-digital-rights/>
12. Германс Ен. Цифрова епоха? Вона і моя теж! Медійна та інформаційна грамотність: ключ до забезпечення прав людей старшого віку на участь у цифровій епосі. URL: <https://rm.coe.int/digital-literacy-for-seniors-ua/1680a7c7f2>
13. Закон України від Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку № 2849-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>
14. Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? URL: file:///C:/Users/MAC/Desktop/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf

References:

1. European Commission (2020), "Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth", available at: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/> (Accessed 10 Sept 2023).

2. European Commission (2010), "A Digital Agenda for Europe", available at: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF> (Accessed 10 Sept 2023).

3. European Commission (2020), "Shaping Europe's digital future", available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_3.pdf (Accessed 10 Sept 2023).

4. European Commission (2023), "2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade", available at: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf (Accessed 10 Sept 2023).

5. European Commission (2023), "DIGITAL Europe Work Programme 2021—2022", available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/node/10194/printable/pdf> (Accessed 10 Sept 2023).

6. European Commission (2023), "DIGITAL Europe — EDIH Work Programme 2021—2023", available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-europe-programmes-multiannual-work-programme-european-digital-innovation-hubs-2021-2023> (Accessed 10 Sept 2023).

7. European Commission (2023), "DIGITAL Europe — Cyber security Work Programme 2021—2022", available at: <https://www.ffg.at/europa/digital/calls> (Accessed 10 Sept 2023).

8. European Commission (2023), "DIGITAL EUROPE — High Performance Computing", available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/high-performance-computing> (Accessed 10 Sept 2023)

9. European Commission (2010), "A Digital Agenda for Europe", available at: <https://eufordigital.eu/uk/library/a-digital-agenda-for-europe/> (Accessed 10 Sept 2023).

10. European Commission (2021), "2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade", available at: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf (Accessed 10 Sept 2023).

11. [businesslaw.org.ua](https://www.businesslaw.org.ua) (2023), "European Declaration on Digital Rights and Principles of the Digital Decade", available at: <https://www.businesslaw.org.ua/european-declaration-digital-rights/> (Accessed 10 Sept 2023).

12. Hermans, En. (2022), "Digital age? She and mine too! Media and information literacy: the key to ensuring the rights of older people to participate in the digital era", available at: <https://rm.coe.int/digital-literacy-for-seniors-ua/1680a7c7f2> (Accessed 10 Sept 2023)

13. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "About the National Commission for State Regulation in the Fields of Electronic Communications, Radio Frequency Spectrum, and the Provision of Postal Services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text> (Accessed 10 Sept 2023).

14. Eastern Partnership Civil Society Forum (2021), "Digital transformations in Ukraine: do domestic institutional conditions correspond to external challenges and the European agenda?", available at: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf (Accessed 10 Sept 2023).

Стаття надійшла до редакції 19.09.2023 р.